

OILAVIY MUNOSABATLARNING BARQARORLIGI

Ziyayeva Xolida Omonqul qizi

PhD, O'zbekiston Milliy Universiteti

Maxsudova Azizaxon Muxtorxon qizi

O'zbekiston Milliy Universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada oila mustaqil ijtimoiy institut bo'lib shakllanganidan buyon to istiqloq davrimizgacha ko'p qirrali va murakkab yulni bosib o'tkani. Oila inson uchun muqaddas maskan, kishilik jamiyatining ijtimoiy poydevoridir haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: oila, barqarorlik, jamiyat, mikrituzilma, xususiyat, manaviyat, munosabat, tarix, nikoh, dinamika, momogamiya, poligamiya, siyosat, hukumat.

Аннотация: В данной статье семья прошла долгий путь от своего становления как самостоятельного социального института до нашей независимости. Утверждается, что семья является священным местом для человека, социальной основой человеческого общества.

Ключевые слова: семья, стабильность, общество, микроструктура, характер, духовность, отношение, история, брак, динамика, момогамия, полигамия, политика, государство.

Annotation: In this article, the family has come a long way from its formation as an independent social institution to our independence. It is argued that the family is a sacred place for a person, the social basis of human society.

Key words: family, stability, society, microstructure, character, spirituality, attitude, history, marriage, dynamics, momogamy, polygamy, politics, state.

Har bir tarixiy davrda oila a'zolarining o'zaro munosabatlari hilma-xil mazmun bilan boyib bordi. Oilaning jamiyatdagi muhim ijtimoiy institut sifatidagi o'rnini xususida mutafakkirlarimiz ko'p ibratli gaplar aytishgan. Xususan, bu boradagi

chuqur fikr mulohazalar Abu Nasr Forobiyning «Fozil odamlar shahri», Abu Ali ibn Sinoning «Axloq», «Axloq fani», «Oila xo'jaligi», Alisher Navoiyning «Hayrat-ul abror» va «Mahbub-ul qulub» asarlarida o'z ifodasini topgan.

Avvalo, bu o'rinda oila va nikoh tushunchalarining o'ziga ilmiy ta'rif berish lozim. Eski falsafiy lug'atlarda “Oila – bu jamiyatning yacheykasi (kichik ijtimoiy guruh), er-xotinlik hamda ota-onalik munosabatlarini tiklash orqali shaxsiy turmush tarzini tashkil etishning muayyan ko'rinishi, ya'ni, bir yerda umumiy ho'jalik yuritadigan er va xotin, ota-onalar va farzandlar, aka-ukalar va opa-singillar hamda boshqa qarindoshlarning birgalikda yashashini ifodalovchi muhim bo'g'in” deb ta'rif berilgan. Bu kabi ta'riflardan oilaning 4 ta muhim tavsifi kelib chiqadi⁴⁹:

- oila – jamiyatning bo'g'ini (kichik ijtimoiy guruh);
- oila – shaxsiy yashash tarzini tashkil etish shakli;
- oila – er-xotinlarning birlashuvi;
- oila – er-xotinlarning boshqa yaqin qarindosh: ota-onalari, aka-ukalari, opa-singillari, momolar va bobolar, farzandlar va ularning farzandlari bilan ko'pqirrali munosabatlar o'rnatish imkoniyati.

Oila jamiyatning mikrotuzilmasi sifatida unda sodir bo'layotgan barcha jarayonlar ta'sirida bo'lib, uning rivojlanishi ko'p jihatdan jamiyatning mazmuniga bog'liq. Ijtimoiy hayotning dinamikasi doimiy ravishda oila hayotiga yangi xususiyatlarni kiritadi. Jamiyatning yangi ehtiyojlariga muvofiq oilaning tuzilishi, uning vazifalari, oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlarning tabiati, tashqi dunyo bilan munosabatlari va boshqalar o'zgarib bormoqda.

Jamiyatning oilaga ta'sir etish jarayoni biryoqlama emas, teskari jarayon – oilaning jamiyatga ta'siri mavjud bo'lib, kelajakdagi shaxsni har tomonlama shakllantirishning murakkab va nozik jarayoni sodir bo'ladi. unda. Oilada shaxsning qirralari aniqlanadi, uning ichki dunyosi rivojlanadi, jamiyat madaniyatiga bosqichma-bosqich kirib boradi. Inson oilada ong va xarakter asoslarini oladi, bu erda uning qarashlari va munosabatlari, axloqiy va irodaviy fazilatlari, jamiyat oldidagi

⁴⁹ Ганиева М.Х. Современная семья в контексте модернизации общества. ЎзМУ Хабарлари. – Тошкент.2013.

burchlari, dunyoqarashi e'tiqodi va ijtimoiy yo'nalishi haqida tushunchalar shakllanadi. Jamiyat rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari insonning oilada nima olib, keyinchalik jamiyatga olib kelishiga bog'liq.

Oila barqarorligi muammosi murakkab, fanlararo, shuning uchun uning manba bazasi nafaqat umumiy falsafiy tadqiqotlar, balki sotsiologik, ijtimoiy-psixologik, psixologik va pedagogik asarlar bilan ifodalanadi. Oila muammosi eng umumiy shaklda qadimgi faylasuflar (Aflotun, Aristotel, Demokrit) tomonidan ko'rib chiqilgan. Qadim zamonlarda vujudga kelgan oila hodisasining mohiyatini bilishga intilish keyingi davr falsafiy tizimlarida uning rivojlanish mohiyatini tushunishga yordam berdi⁵⁰.

Shaxs ma'naviyati dastlab oila sharoitida shakllanadi va jamiyat ma'naviyatini belgilovchi mezon sifatida namoyon bo'ladi. Oila tarbiyasi masalalari bo'yicha maxsus Abu Ali Ibn Sino «Tadbir al-manozil» nomli asarini yozgan. Unda olim ota-onaning bolalarni tarbiyalashdagi vazifalarini yoritgan. Asarda oilada ota-onaning vazifasi va burchiga va oila munosabatlariga to'xtalar ekan, ayniksa ota-onalarning oilada mexnatsevarligi bilan farzandlarini xam kasb va xunarga o'rgatish borasida muhim fikrlar bayon etadi. Ota oilada o'z farzandlariga xar tomonlama yurish-turishda, nutk odobida, so'z madaniyatida, o'zaro muomala jarayonida eng muhimi amaliy ish faoliyatida to'g'rilik va xaqqoniylik, samimiylikka namuna bo'lmog'i kerak.

Oilaviy munosabatlarning barqarorligi muammosi nafaqat har bir inson, balki butun jamiyat uchun muhimdir. Odamlar o'rtasida barqaror munosabatlar o'rnatish inson faoliyatining asosidir. Ijtimoiy institut sifatida oila doirasida ijtimoiy munosabatlar eng barqaror xususiyat kasb etadi. Oilaviy hayotga tayyorlik barqarorlikning sub'ektiv va ob'ektiv omillarini o'z ichiga oladi va shaxsning jismoniy, shaxsiy, motivatsion, hissiy-irodaviy, ijtimoiy-psixologik va biologik tayyorgarligidan iborat. Oila barqarorligining sub'ektiv omillari shaxsning ijtimoiy-psixologik tarbiyasini, oilaviy qadriyatlarni qabul qilishni, oilaviy munosabatlar

⁵⁰ Латипова Н.М. Основные направления социальной политики социальной защиты детства в Узбекистане. Социальной защиты детства в Узбекистане. ЎЗМУ Хабарлари. 2013.

psixologiyasi sohasidagi bilim va ko'nikmalarning shaxsiy ma'nosini, oqilona uy-ro'zg'or ko'nikmalariga ega bo'lishni nazarda tutadi.

Oila barqarorligining asosiy xususiyati - bu inson va qarama-qarshi jinsdagi shaxs o'rtasidagi ko'p darajali munosabatlarni tashkil etish orqali amalga oshiriladigan intim va avtonomlikning izchil kombinatsiyasi. Bu holatga erishish murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, oila shakllanishidan oldin ham paydo bo'ladi, ya'ni kelajakdagi turmush o'rtoqlar o'rtasidagi muloqotning oiladan oldingi davrida. Oilaning monogam nikoh shakliga evolyutsiyasi uning shakllanishida yangi oilagacha bo'lgan davrning paydo bo'lishiga va oilani yaratish motivlarining xilma-xilligiga yordam berdi⁵¹.

Shunday qilib, oilaviy munosabatlarning barqarorligi muammosi hozirgi vaqtda nafaqat O'zbekistonda, balki ko'pchilik rivojlangan mamlakatlarda ham eng dolzarb ijtimoiy muammolardan biri hisoblanadi. Ammo bir nechta hukumatlar bu muammoga e'tibor berishadi, ko'pincha ulardagi demografik siyosat tug'ilishni rag'batlantirish darajasida amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ганиева М.Х. Современная семья в контексте модернизации общества. ЎзМУ Хабарлари. – Тошкент.2013.
2. Таджиева. С.Х., Хусанова Х.Т., Мажидова Д.А. Кам таъминланган кўп фарзандли оилалар билан ижтимоий иш: тажриба ва амалиёт. – Т.: Фан ва технология, 2014.
3. Латипова Н.М. Ганиева М.Х., Латипова Н.М., Карамян М. Ижтимоий иш асослари. Услугий қўлланма. – Ташкент: CHASHMA PRINT, 2010;
4. Латипова Н.М. Основные направления социальной политики социальной защиты детства в Узбекистане. социальной защиты детства в Узбекистане. ЎзМУ Хабарлари. 2013.

---

⁵¹ Таджиева. С.Х., Хусанова Х.Т., Мажидова Д.А. Кам таъминланган кўп фарзандли оилалар билан ижтимоий иш: тажриба ва амалиёт. – Т.: Фан ва технология, 2014.